

LA PATERNITÉ DU TEXTE SUR *LA FORTUNE DE LA MAISON OTTOMANE* TRADUIT PAR VLAD BOȚULESCU

ANDREI TIMOTIN

(Institut d'Études Sud-Est Européennes, Bucarest)

OVIDIU OLAR

(Institut d'Histoire « N. Iorga », Bucarest)

The authors establish the authorship of a Romanian text preserved in ms. 67 (ex-Brera 316) from Archivio di Stato in Venice, a short chronology of the Ottoman conquest in the Balkans, in Asia Minor and Egypt between 1353 and 1529, translated from Italian by Vlad Boțulescu in the 18th century. The Italian original, *Breve descrizione della prosperità della casa Ottomana*, is an appendix to a reshuffled version of the *Historia de vita et gestis Scanderbegi* of Marino Barlezio assigned to Demetrio Franco. An annotated edition of both Romanian and Italian texts is given.

Keywords: Vlad Boțulescu, translation, Italian, Ottoman Empire, Skanderbeg.

À l'Archivio di Stato de Venise se trouvent deux manuscrits roumains de la seconde moitié du XVIII^e siècle qui renferment des traductions de l'italien et de l'allemand de deux écrits à contenu historique – une biographie de Skanderbeg et une Histoire universelle – et d'un résumé de la Vie et des miracles de Felice da Cantalice, saint capucin canonisé en 1712. Les manuscrits, inventoriés sous les cotes 67 et 68 des Miscellanea Codici II serie Diversi (ex-Brera 316 et 317), ont été signalés par N. Iorga à la fin du XIX^e siècle¹, mais ils ont été depuis plutôt ignorés par les chercheurs malgré leur intérêt philologique et historique incontestable². L'auteur méconnu de ces traductions est Vlad Boțulescu de Mălăiești, le secrétaire de la famille du prince Étienne Cantacuzène (1714–1716), qui se trouvait alors emprisonné au Castello Sforzesco de Milan, où il expiait sa participation à la tentative manquée des fils d'Étienne Cantacuzène, Radu et Constantin, de récupérer le trône de leur père avec l'aide des Turcs et contre les intérêts des Habsbourg³. Un

* Ce travail est réalisé dans le cadre du projet de recherche PN II-RU TE 58/2010, *Opera necunoscută a unui cărturar român din secolul al XVIII-lea: traducerile din italiană și germană ale lui Vlad Boțulescu*, financé par CNCIS-UEFISCSU.

¹ N. Iorga, *Studii de istorie și de istorie literară*, « Literatura și arta română », 4, 1899, p. 17–28.

² Voir pourtant A. Pippidi, *Une biographie de Scanderbeg traduite en roumain*, dans *Peuples, États et nations dans le Sud-Est de l'Europe*. Le IX^e Congrès international des études du sud-est européen, 30 août – 4 septembre 2004. Contributions roumaines, Bucarest, 2004, p. 143–154.

³ Sur la biographie de Vlad Boțulescu, voir N. Iorga, *Istoria literaturii române în secolul al XVIII-lea (1688–1821)*, I, Bucarest, 1901, p. 506–510 ; A. Pippidi, *Hommes et idées du Sud-Est européen à l'aube de l'âge moderne*, Bucarest-Paris, 1980, p. 253–294, notamment 270–280 ; idem, *L'Ordre constantinien et les généalogies byzantines*, dans *Études byzantines et post-byzantines*, III, Bucarest, 1997, p. 214–223 ; P. Boiagiev, *Vlad Boțulescu et Partenij Pavlovich*, RESEE 18, 1980, p. 287–292.

Rev. Études Sud-Est Europ., XLIX, 1–4, p. 189–195, Bucarest, 2011

projet d'édition de l'œuvre de Vlad Boțulescu, dans lequel nous sommes impliqués, est en cours à l'Institut de Linguistique « Iorgu Iordan – Al. Rosetti » de l'Académie Roumaine⁴.

L'un des deux manuscrits de Venise, ms. 67 (ex-Brera 316), qui contient la traduction d'une biographie italienne de Skanderbeg en 41 chapitres, nous intéresse ici particulièrement en raison de la présence, sur les dernières pages du manuscrit (fol. 163^v–166), après la biographie de l'héros albanais, d'un texte de petites dimensions intitulé *Pe scurt înștiințare de norocirea Casei Otomane* « Brève information sur la fortune de la Maison Ottomane ». Il s'agit d'une liste chronologique des conquêtes ottomanes dans l'Europe Centrale et Orientale et en Égypte de la prise de Gallipoli en 1353 jusqu'au premier siège de Vienne, en 1529. Ce petit ouvrage a attiré l'attention de Iorga et d'Andrei Pippidi, qui l'ont signalé dans la description du manuscrit, sans néanmoins identifier son origine et sans préciser son rapport avec la biographie de Skanderbeg qui le précède⁵. Les recherches que nous avons menées à la Bibliothèque Marciana sur l'original italien de la biographie de Skanderbeg traduite par Boțulescu nous ont permis d'établir la paternité de ce texte dont nous donnons ici l'édition accompagnée de l'original italien.

Pe scurt înștiințare de norocirea Casei Otomane est la traduction d'un texte italien intitulé *Breve descrizione della prosperità della casa Ottomana* qui fait suite à la biographie de Skanderbeg publiée à Venise en 1584, intitulée *Gli illustri et gloriosi gesti e vittoriose imprese fatte contra Turchi dal Sig. D. Giorgio Castriotto, detto Scanderbeg, principe d'Epirro*, et attribuée par son éditeur, Giovanni Maria Bonardo, à Demetrio Franco, compagnon de Scanderbeg⁶. La biographie représente en réalité, comme l'a montré Francisc Pall⁷, la compilation d'un auteur inconnu qui a confronté l'original latin de Franco, aujourd'hui perdu, avec une traduction remaniée de celui-ci publiée à Venise en 1539⁸. Cette traduction renferme aussi une version légèrement remaniée du texte qui nous occupe, *Brevissima descrizione della longissima prosperità della casa ottomana*⁹,

⁴ Voir E. Timotin, A. Timotin, *Les traductions de l'italien et de l'allemand de Vlad Boțulescu (1763–1764). Projet d'édition*, « Revue Roumaine de Linguistique », 56, 2011, p. 81–91.

⁵ N. Iorga, *Studii de istorie și de istorie literară*, p. 22 ; A. Pippidi, *Une biographie de Scanderbeg...*, p. 152. Le texte est considéré comme un ouvrage original de Vlad Boțulescu dans V. Căndea, *Mărturia românești peste hotare*, II, Bucarest, 1998, p. 229, n° 708, où il est enregistré erronément *Pe scurt înștiințare de nenorocirea (sic) Casei otomane*.

⁶ *Gli illustri et gloriosi gesti e vittoriose imprese fatte contra Turchi dal Sig. D. Giorgio Castriotto, detto Scanderbeg, principe d'Epirro, dove si mostra la vera maniera del guerreggiare, di governare eserciti, di far pronti soldati al combattere e di restar vincitori in ogni difficile impresa*, Novamente ristampati & con somma diligenza corretti, in Vinegia, Presso Altobello Salicato, 1584. Nous avons consulté l'exemplaire de la Bibliothèque Marciana, cote 126 D 132.

⁷ F. Pall, *Marino Barlezio, uno storico umanista*, dans *Mélanges d'histoire générale* publiés par C. Marinescu, II, Bucarest, 1938, p. 228–239; idem, *Di nuovo sulle biografie scanderbegiane del XVI secolo*, RESEE 9, 1971, p. 95–98.

⁸ *Commentario de le cose de Turchi, et del S[ignor] Georgio Scanderbeg, principe di Epirro, con la sua vita et le vittorie per lui fatte con l'aiuto del'altissimo Dio et le inestimabili forze & virtù di quello degne di memoria*, [Venise], 1539.

⁹ *Commentario de le cose de' Turchi...*, p. 47–49.

mais la confrontation de cette version avec la traduction de Boțulescu montre clairement que celui-ci a suivi le texte publié en 1584 et non celui de 1539. L'original de Franco et les traductions ou les compilations ultérieures sont toutes fondées sur l'œuvre de Marino Barlezio, *Historia de vita et gestis Scanderbegi*, publiée à Rome au début du XVI^e siècle. On a pu montrer que l'intérêt du boyard valaque pour la biographie de l'héros albanais est lié à sa préoccupation pour la fiction généalogique de l'Ordre Constantinien dont il se considérait chevalier¹⁰.

La traduction de Vlad Boțulescu est fidèle sans être littérale, marquée par le souci de rendre le texte italien intelligible au lecteur roumain, avec des omissions mineures qui n'affectent pas le sens de la phrase. Ses choix de traduction profitent à la clarté du texte et sont en général heureux : par exemple, *alte pământuri și ținuturi dupe-mprejur vecine* pour *altri paesi circonvicini, ce fusease mai nainte vistierii și cămara romanilor* pour *che fu anticamente camera de Romani, multă inimă rea* pour *gran dolore*, etc. Il a pourtant tort de traduire *comuni* « communes, petites localités » par *mujici* « hommes simples, communs ». Certains mots ont des sens spécifiques pour le roumain ancien : *scaun* au sens de « résidence », *ocoli* au sens de « assiéger ». *Prosperità* est traduit par *norocire* qui signifie « fortune, destin favorable », « bonheur », mais aussi « gloire, renommée ». Le vocabulaire politique est particulièrement cohérent : *crăiia* pour *il Regno*, *împărăția* pour *l'Imperio*, *stăpânirea* pour *il dominio* ou *la Signoria*, *prințipul* pour *il prencipe*. *Il Regno della Valacchia* est traduit par *crăiia Țării Rumânești*. Parfois il emprunte le mot italien pour des fonctions politiques sans équivalent direct en roumain : *il gran Mastro* (le Grand Maître des chevaliers de Malte) est ainsi traduit par *marele mastro*.

Édition du texte

Ms. 67, Miscellanea Codici II serie Diversi (Archivio di Stato, Venise), fol. 163^v-166.
Urmează aici pe scurt înștiințare de norocirea Casei Otomane, carea, den lăsarea dumnezeiască, pentru grealele și multele păcate ale creștinilor, au ținut și încă ține supt păgâneasca leage a lu Mehemet.

În anul de la Hristos 1353, Amurat Otomanul¹¹, prințipul turcilor, au trecut în Țara Grecească și Calipoli cu șapte sute de mii de soldați și au intrat și călcat crăiia Țării Sârbești cei de Jos, ce să chiamă Bulgaria și cea den Machedoniia și Țara Sârbească cea de Sus.

În anul 1366, au luat cetatea Calipoli¹² carea era a împăratului de la Țarigrad. În anul 1370, au luat crăiia Bulgaria.

La anul 1375, Baiazet¹³ au luat cetatea Odriului¹⁴ și acolo au pus scaunul său// (164^r).

¹⁰ F. Pall, *Di nuovo sulle biografie scanderbegiane...*, p. 102 n. 46; A. Pippidi, *Hommes et idées...*, p. 280; idem, *Une biographie de Scanderbeg...*, p. 153.

¹¹ Le Sultan Murad I^{er} (1326–1389).

¹² Ville de Gallipoli, dans la péninsule de Gallipoli qui sépare les Dardanelles de la mer Égée. L'entrée de Murad I^{er} en Gallipoli eut lieu en 1360.

¹³ Le Sultan Bayezid I^{er} (1389–1403).

¹⁴ Andrinople, en turc Edirne. C'est Murad I^{er} qui prit Andrinople en 1362.

La anul 1442, Amurat al doilea¹⁵ au luat cetatea Tesalonichi¹⁶ și cu alte încă locuri, cu multă pagubă a creștinilor. Au făcut el oaste cu Gheorghie Castriot ce să numia Scanderbeg¹⁷ și în cea de apoi de multă inimă rea au murit.

În anul 1453, Mahomet al doilea¹⁸, fiul Irinei ce era fata despotului Serbiei¹⁹ și fiu și moștenitor a lu mai sus zis Amurat al doilea, au luat cetatea și împărăția Țarigradului.

La anul 1459, au luat crăiia sârbilor după moartea lu Lazar, unchiul său și frate al mai sus zisei mume-sei Irinei, și au luat încă și crăiia Bosnei²⁰ și făcea oaste în Albania cu mai sus zisul Gheorghie Scanderbeg, cum easte scris deasupra²¹. În anul 1460, au luat Morea, Athina și toată Tessalia.

La anul 1462, au luat împărăția de la Trapezunda²².

La anul 1463, au luat ostrovul Miti/(164^v)linei²³ și locurile ce să chema Folie Veche și Folie Nove²⁴ și San Mondrachi²⁵, toată stăpânirea lu Caraman²⁶ și alte pământuri și ținuturi dupe-mprejur vecine.

În anul 1470 până la anul 1473, au luat Negroponte cu tot ostrovul.

La anul 1475, au luat cetatea Cafa, Tana și Copa ce era în marea ce se zice Magiore (cea mai mare)²⁷.

La anul 1477, după moartea mai nainte zisului prințipului Scanderbeg, au luat cetatea Drivasto²⁸, ce fusease mai nainte vistieria și cămara romanilor și au avut el încă și cetatea Scutari²⁹, nu însă cu silă, ci cu tocmeală, cum deasupra mai sus în istorie s-au scris, carea tocmeală au fost încheiată la patru ale lu aprilie, în anul 1478 și așa până la anul 1479. Baiazet al doilea³⁰, moștenitorul lu Mahomet al doilea, au luat Coliamo și Casero// (165^r) în crăiia Țărâi Rumânești³¹.

¹⁵ Le Sultan Murad II (1421–1444, 1446–1451).

¹⁶ La conquête de Thessalonique, après cinq années de lutte, eut lieu en 1430.

¹⁷ L'armée menée par le Sultan Murad II fut vaincue par les troupes de Skanderbeg en 1450. Le Sultan trouva la mort sur le chemin de retour.

¹⁸ Le Sultan Mehmed II le Conquérant (1444–1446, 1451–1481).

¹⁹ Le despote de Serbie, Stefan Lazarević (1374–1427).

²⁰ Mehmed II annexe le despotat de Serbie en 1459 et le royaume de Bosnie en 1463, après la mort de Stefan Lazarević.

²¹ Les troupes de Skanderbeg repoussent l'armée de Mehmed II deux fois en 1466 et 1467.

²² L'empire de Trébizonde fut conquis par les armées de Mehmed II en août 1461.

²³ Possession génoise, Mytilène (Metelino), la principale ville de l'île de Lesbos, est occupée par Mehmed II en 1462.

²⁴ Foglia Vecchia et Foglia Nova (l'Ancienne et la Nouvelle Phocée, actuellement Foça), possessions génoises à la mer Égée conquises par les Ottomans en 1455.

²⁵ Évidemment Samondrachi (Samothrace), autre colonie génoise conquise par les Ottomans en 1457.

²⁶ L'émirat de Karaman (Caramanie), située au sud de l'Anatolie centrale, fut occupé par Mehmed II en 1468.

²⁷ La Caffa génoise et la Tana génoise-vénitienne, furent conquises en 1475, tandis que la ville de Copa (actuellement Temriouk) dans la péninsule de Taman, fut cédée par les Génois en 1479.

²⁸ La ville de Drivasto (Drisht), au nord de l'Albanie, fut conquise en 1478.

²⁹ La forteresse Scutari (Sköder) fut cédée par les Vénitiens en 1479.

³⁰ Le Sultan Bayezid II (1481–1512).

³¹ Allusion confuse, probablement, à la conquête de Licostomo (Kiliya) et de Moncastro (Cetatea Albă) par Bayezid II en 1484.

La anul 1480, au luat Capo di Otranto³² care încă mai nainte vreme tată-său îl luase și au trimis el multă oaste împotriva Soldanului și l-au biruit.

În anul 1493, au luat Duraço³³ și la anul 1500 au luat Modon, Coron și Lepanto³⁴.

La anul 1512, sultanul Selim³⁵, moștenitorul lui Baiazet, au purces de la Trapezunda, s-au bătut cu tată-său, dar tată-său l-au biruit.

La anul 1514, s-au întorsu la Țarigrad împotriva zisului tătâne-său și cu ajutoriul ianicerilor i-au luat stăpânirea³⁶.

La anul 1515, au făcut războiu cu frații săi și biruindu-i, au omorât doi, cu nepoții.

În anul 1516, s-au dus cu foarte mare putere împotriva lu Sofi, craiul Persiei, și făcând cu dânsul războiu, l-au biruit³⁷.

La anul 1518, s-au dus la Halep și s-au bătut cu Soldanul de acolo, pe carele îl crescuse și-l înălțase robii, l-au bătut, l-au biruit și l-au omorât și așa au luat Soria/ (165^v) cu tot Eghipetul³⁸.

În anul 1520, făcând foarte mari și putincioase gătiri de oaste, au murit.

La anul 1521, Suleiman sultan³⁹, fiu al mai sus zisului Selim, au luat cetatea Beligrad, în Ungaria⁴⁰ și într-acelaș an, domnul Gazeli s-au rădicat împotriva-i, cătră Damasco, dar trimițându-i asupra puternică oaste, au fost biruit și tăiat în bucăți⁴¹.

În anul 1522, însuș Suleiman s-au dus la Rodos și au ocolit acel ostrov atâta pe pământ și încă și pe mare și, neputând marele mastro al acelui ostrov⁴² să să mai ție și să să ajute, i s-au supus și sultanul au luat tot⁴³.

În anul 1523, Viegaldan, marele pașă al Cairului, s-au rădicat împotriva turcului, a căruia stăpânire au ținut numai doaoăzeci și doaoă de zile; și dupe aceea au fost omorât și capul lui dus la Țarigrad⁴⁴.

La anul 1526, Suleiman s-au dus în Țara Ungurească cu puternică oaste și au luat ceta// (166^t)tea Petrovaradin⁴⁵ și ținutul Sirmii⁴⁶.

În anul 1529, s-au întorsu iar în Ungaria cu trei sute de mii de ostași și Ioan voievod⁴⁷ s-au întorsu în statul său. Sultanul au mersu la Beci, dar nu au putut să o

³² La ville d'Otrante fut conquise en 1480 par un des vizirs de Mehmet II, Gedik Ahmed Pacha.

³³ Durazzo (Durrës).

³⁴ La flotte de Bayezid II conquiert Durazzo, Coron, Lépante et Modon entre 1599 et 1602.

³⁵ Le Sultan Selim (1512–1520).

³⁶ La rébellion de Selim, aidé par les janissaires, eut lieu en 1512.

³⁷ Les Safavides iraniens furent vaincus par l'armée de Selim dans la bataille de Tchaldiran en août 1514.

³⁸ Allusion à la bataille de Marj Dabiq, près d'Alep, où l'armée du sultan mamelouk Qânsûh al-Ghûri est écrasée par Selim en 1516.

³⁹ Le Sultan Soliman le Magnifique (1520–1566).

⁴⁰ Belgrade, en Serbie.

⁴¹ La révolte de Djanberdi Ghazali, gouverneur de Syrie (1520–1521).

⁴² Le Grand Maître des Chevaliers de Rhodes.

⁴³ Rhodes est prise par les Ottomans en 1522 qui en chassent les chevaliers de Saint-Jean.

⁴⁴ Allusion, probablement, à la révolte d'Ahmed pacha (1523–1524).

⁴⁵ Soliman s'empare, en avril 1526, de la forteresse de Petrovaradin (Peterwardein), près de Novi-Sad, en Serbie.

⁴⁶ La province Syrmia ou Sirmium, située entre le Danube et la Save, dont la partie occidentale est actuellement attachée à la Croatie (Zapadni Srijem) et la partie orientale à la Serbie.

⁴⁷ Jean Zapolya, roi d'Hongrie (1526–1540).

câștigate acea cetate, însă oamenii lui au arsu patru mii de moșici și cetatea noaoă. Împotriva Vienii (Beciului), turcii au făcut năvală de noasprezece ori. Într-acelaș an, au scris el la Ferdinand, craiul Țării Ungurești⁴⁸, lăudându-i-se și înfricoșându-l foarte, că va să facă mult rău creștinilor.

Sfârșit.

[Pseudo-Franco], *Gli illustri et gloriosi gesti e vittoriose imprese fatte contra Turchi dal Sig. D. Giorgio Castriotto, detto Scanderbeg, prencipe d'Epirro*, Venise, 1584, p. 86-87

Seguita una breve descrizione della prosperità della casa Ottomana, che per divina permissione per li gravi & enormi peccati de Christiani, ha durato & tuttavia dura, sotto l'empia legge di Mahumet.

Del 1353 Amorath Ottomano prencipe de Turchi passò in Grecia & Gallipoli con settecento mila soldati & scorse il Regno della Servia inferiore, detta Bulgaria, & quello della Macedonia & della Servia superiore.

Del 1360 prese la città di Gallipoli quale era dell'Imperatore di Constantinopoli.

Del 1370 prese il Regno della Bulgaria.

Del 1375 Baiazeth prese la città di Andrinopoli & ivi fece la sua residenza.

Del 1442 Amorath Secondo prese la città di Solenich con altri luoghi in gravissimo danno de Christiani. Fece guerra con Giorgio Castriotto, detto Scanderbeg, & al fine per il gran dolore se ne morì.

Del 1453 Maumeth Secondo figliuolo di Hierina, figliuola del Despoth della Servia & figliulo & successore del predetto Amorath Secondo prese la città & l'Imperio de Costantinopoli.

Del 1459 prese il Regno della Servia dopo la morte di Lazaro suo zio & fratello della antedetta sua madre Hierina & prese ancora quello della Bossina & faceva guerra nell'Albania col predetto Giorgio Scanderbeg come è disopra detto.

Del 1460 prese la Morea, Athene & tutta la Thessaglia.

Del 1462 prese l'Imperio di Trabisonda. // (p. 86)

Del 1463 prese l'Isola di Mettelino, Foglie vecchie, Foglie nove, San Mondiaci⁴⁹, tutto il dominio del Caramano & altri paesi circonvicini.

Del 1470 sino al 1473 prese Negroponte con tutta l'Isola.

Del 1475 prese la città di Capha, la Tana & Coppa nel mar maggiore.

Del 1477 dopo della morte del predetto prencipe Scanderbeg prese la città di Drivasto, che fu anticamente camera de Romani & hebbe ancora la città di Scuttari,

⁴⁸ Ferdinand I^{er} de Habsbourg, archiduc d'Autriche (1520–1564), roi d'Hongrie et de Bohême (1526–1564) et empereur romain germanique (1556–1564).

⁴⁹ La leçon *Mondrachi*, qui apparaît dans la traduction de Boțulescu, se retrouve dans une réédition du XVII^e siècle de l'ouvrage du Pseudo-Franco, *Historia e gloriosi gesti et vittoriose imprese, fatte contra Turchi, dal Sig. Don Giorgio Castriotto, detto Scanderbeg, prencipe d'Epirro*. Di nuovo ristampati & con somma diligenza corretti, In Venetia, 1646. Le texte qui nous occupe, qui se trouve aux p. 221–223 (non-numérotées), présente des fautes d'orthographe (Solenihc pour Solenich, Foglie pour Foglie, Capa pour Capha, tose pour tolse, etc.) et quelques omissions, par exemple dans le passage sur la campagne de Soliman le Magnifique contre les Chevaliers de Rhodes.

non già per la forza, ma per accordo, come è di sopra narrato, la qual fu conclusa ai quattro d'Aprile 1478 & così sino al 1479. Baiazeth Secondo successore di Maumeth Secondo prese Coliamo & Casero nel Regno della Valacchia.

Del 1480 prese capo d'Otranto, il quale già per avanti era stato preso dal padre & mandò grandissimo esercito contra il Soldano & lo vinse.

Del 1493 prese Durazzo & del 1500 prese Modon, Coron & Lepanto.

Del 1512 Selim Sultan successore di Baiazeth si partì da Trebisonda, fece fatto d'arme, combattè col padre suo, ma il padre lo vinse.

Del 1514 ritornò à Costantinopoli contra il detto suo padre & per il favore datogli da Giannizzeri gli tolse la Signoria.

Del 1515 fece fatto d'arme con i fratelli & vincendo, ne fece morir due con i nepoti.

Del 1516 andò con grandissimo sforzo contra il Sofi Re di Persia & fece il fatto d'arme, lo ruppe & lo vinse.

Del 1518 andò in Aleppo & combattè con quel Soldano // (p. 87), quale era stato allevato da i schiavi, lo vinse & lo fece morire, così prese la Soria con tutto lo Egitto.

Del 1520 facendo grandissimi disegni & potentissime armate se ne morì.

Del 1521 Soliman Sultan figliuolo del predetto Selim, prese la città di Belgrado in Ungaria & in quello istesso anno il Signor Gazeli se gli ribellò verso Damasco, ma dal potente esercito che gli mandò contra, fu vinto & tagliato a pezzi.

Del 1522 esso Solimano andò à Rodi & gli pose assedio per terra & per mare & il gran Mastro di quell'Isola non potendosi più sostenere, nè prevalersi, se gli rese & Sultan prese il tutto.

Del 1523 il gran Bassà del Cayro Viegaldan si ribellò al Turco & durò la sua Signoria ventidue giorni, dopoi fu ammazzato & il suo capo fu portato à Costantinopoli.

Del 1526 Solimano andò in Ungaria con potentissimo esercito & conquistò Pietra Varadin & la Sirmia.

Del 1529 ritornò in Ungaria con trecento mila persone & ritornò il Voivoda Giovanni nel stato, andò sotto Vienna, nè puote hauerla, ma furono da suoi avventurieri brugiati quattro mila Comuni & Città nova & furono dati à Vienna dicinove assalti.

Del medesimo anno, scrisse à Ferdinando Re d'Ungaria, minacciandolo assai di voler fare molto male à Christiani.

Il fine.